

Fehér Viktor

· Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
· fehvik@gmail.com

A HAGYOMÁNYOS VALLÁSI ÉLMÉNY MARADVÁNYAI

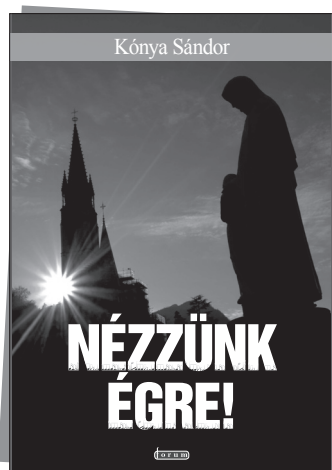
Kónya Sándor *Nézzünk égre!* című kötetéről

The Remains of Traditional Religious Experience
(*On Sándor Kónya's Nézzünk égre! [Let us Look at Skies!]*)

Ostaci tradicionalnog religioznog doživljaja
(*O knjizi Šandora Konje: Nézzünk égre!/Gledajmo u nebo!*)

A népi vallásosságot föltáró vajdasági néprajzi kutatások egyedi darabjai a hagyományos vallásos népénekek, amelyeknek kiemelkedő gyűjtője és népszerűsítője területünkön Kónya Sándor. 2004-ben a Thurzó Lajos Közművelődési Központ kiadásában jelent meg első kötete *Harmatozzatok egek!* címmel. A szerző az előszóban vallásos népénektárnak nevezi munkáját, de kiemeli annak néprajzi jellegét is, hiszen a változatok bemutatásával, a dallamok elemzésével is foglalkozik a kiadvány fejezeteiben. A második témába vágó kötet 2014-ben jelent meg a Forum Könyvkiadónál a Létünk Könyvek sorozat első köteteként Brenner János szerkesztésében. Bizonyos értelemben nevezhetjük folytatásnak, kiegészítő kiadványnak is a másodikát, hiszen az első kötet alcíméből is kivilágó tematika (*Népünk vallásos énekei Észak-Bánságban*) továbbgondolásával, a kutatási terület kiszélesítése következtében elért eredmények bemutatását előrevetíti a *Nézzünk égre!* paratextusában (*Írások a vajdasági népénekekről*). A kötet tíz, vallásos népénekekkel foglalkozó tanulmányt tartalmaz.

Kónya Sándor miközben az egyes népénekek elemzésével, változatainak közreadásával foglalkozik, kitér az eléneklés idejének apropójára, az adott naptári év ünnepének eredetére és mai tiszteletére azokon a meghatározott

településeken, ahol a népénekgyűjtést végezte. Voigt Vilmos *A vallási élmény története* című kötetében felteszi a kérdést: „napjainkban mit is nevezhetünk valódi vallási élménynek, s mi az, ami csak hasonlít erre? Csak a szentáldozás, a Mekkába zarándoklás, Yong Mun tiszteletes több ezer résztvevővel rendezett »népek közötti házasságai« – vagy Beethoven Missa Loemnisének meghallgatása, egy »sátánista« rock-koncert, esetleg a wimbledoni tenisz-csatak élménye is?” (VOIGT 2004). A gyakran ismételt 19. századi váltás miatt napjainkban, környékünkön is felmerül Voigt kérdése. Kónya Sándor kötetében a népének bemutatása mellett képet kaptunk az észak-bánsági régió, de egész Vajdaság egyes hagyományos vallási élményeinek mai konzisztenciájáról. Az *Öt seb* című tanulmány szokásleírása például kulturális antropológiai szempontú elemzés, melyben megörökítésre került a kereszt letakarásának és leleplezésének hagyománya vidékünk templomaiban a nagypénteki szertartás keretében.

Az első népénekeket tartalmazó kötet bevezetőjében a folklorista művét különösen a fiatalok figyelmébe ajánlja, „hiszen az énekeinkben rejlő szépség lenyűgöző, a belőlük áradó nyugodt erő biztonságot nyújt” (KÓNYA 2004) – írja, – ám gyűjtési tapasztalatai alapján tudja és közvetíti, hogy a tudás birtoklói és voltaképpen „megőrzői” napjainkban az idősek, kiknek a szellemi kincsestára a közeli jövőben tulajdonosaikkal együtt „az élet rendje szerint” a sírba száll. Ezért is számít különösen fontos küldetésnek a kántorok, a népi vallásos társulatok, imacsoportok és egyházi kórusok tevékenységeinek, a hagyományos értelemben vett vallási élménynek a dokumentálása.

Tíz tanulmány, melyek közül néhány már korábban legitimitást szerzett magának megjelenésével a *Hungarológiai Közlemények*, a *Bácsország*, a *Híd* és a *Létünk* hasábjain; az *Öt seb*, *A recitációtól a négy soros strófaig* című munka pedig a Magyar Néprajzi Társaság I. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázatán kiváló minősítést kapott. Négy tanulmány a kötetben első közlés, észlelhető eltérés azonban nem mutatható ki a már publikáltaktól, vagyis folyóirat- és kötet szerkesztői beavatkozásokra minimális szükség mutatkozott, mely szintén Kónya Sándor szakmai jártasságát igazolja.

A tanulmányok, fejezetek csoportosítását különféle szempontok szerint végezhetjük.

1. A legtöbb munkában egy meghatározott vallási éneket vizsgál a szerző, melyekben kiemeli az eléneklés idejét, okát, de szó esik a történetükről, a hozzájuk fűződő ünnepek és szokások eredetéről is. Ilyenek például a Lourdes-i énekeink, a Szent Ferencről zengjen szívünk égi dalt, a Szent János áldása és a Szent Anna-énekek Csókán című tanulmányai.
2. Egyes énekek több vallási élmény idején is elhangozhatnak az egyházi évben. Például a Hazaindulók éneke és az Áloműző énekek. Az utóbbi imádkozás, ájtatosság, halottvirrasztás, kilencedezés alatt is énekelte/énekli ugyanaz a vallásos társulat.

3. A tanulmányok nagy részében egy meghatározott énekekre és annak variánsaira korlátozódik a vizsgálódás, míg a karácsonyi énekekben és az oltalmat és közbenjárást kérő énekekben alfejezetek formájában mutatja be több szent kultuszát és a főbb karácsonyi énekeket vajdasági településekre lebontva.

A kötetet az egyes fejezeteiben található térképmelléletek teszik még értékesebbé. A Kirje-dallam vajdasági változatai című munkában a változatok gyűjtésre kerültek Vajdaság mindhárom régiójából. A már említett kiszélesített kutatási területet, a korábbi mű továbbgondolásának eredményét e tanulmány kiválóan érzékelteti, hiszen a Kirje-dallam hat bánsági, öt bácskai és két szerémségi variánsát közli feltüntetve a pontos lelőhelyét is. Az *Öt seb* című tanulmány esetében beszélhetünk igazán összetettségről. Habár minden tanulmány valamilyen formában eltér egymástól, e munka kapcsán lépi túl igazán a szerző a tőle megszokott kutatási keretet. Egy ma is határozottan, környékünkön kivételes módon még élő vallási élményt, szokást mutat be, a környékbeli szokásvariánsokat is bemutatva, elemezve. A Szent Ferencről szóló énekekkel foglalkozó tanulmány bevezető gondolatait, a jelen lesújtó állapotait a keresztény hit, a szentekhez való imádkozás elmaradásával hozza összefüggésbe, s bemutatja Szent Ferenc valamikori gazdag kultuszát szélesebb körben és környékünkön. Nálunk a Szent Ferencről szóló énekek igen nagy múltra tekintenek vissza, hiszen a Bánság északi része, így a Kónya Sándor által e tanulmányban vizsgált Csóka is szegedi kirajzás, s a ferencesek jelenléte régóta számon tartott e vidéken, akár csak a Bácskában, ahol a török fennhatóság végén és azután is a katolikusok lelki gondozását a ferences testvérek végezték (SILLING 2002).

Kónya Sándor kötetének különösen jelentős mozzanatai az énekek végén feltüntetett gyűjtési helyszín, a gyűjtés ideje, az adatközlő neve és életkora. Beszélgetőtársainak megbecsüléséről és tiszteletéről a kötet végére illesztett arcképcsarnok tanúskodik, amelyben előénekeseit, kántorait és népi énekeseit mutatja be. A tanulmányok fényképes formában tartalmazzák még a szentekről a kutatott településen őrzött tárgyakat, képeket, szobrokat, továbbá a kéziratos kántorkönyvek egyes oldalait is.

A kántor mint hagyományformáló, szellemi vezető Kónya Sándor vallásos népénekekkel foglalkozó kötetében (KÓNYA 2004; KÓNYA 2014) központi szerepet kapott. A szakirodalom kiemeli, hogy a kántor, ha huzamosabb ideig tevékenykedett a településen, hosszú időre meghatározta a falu népének énekismeretét, éneklési módját és a vallásos szokások megtartásának rendjét is. Ám esetünkben a környékbeli településeken, ahol a kántorok szerencsés módon többnyire az adott falu szülöttei, a gyermekkoruktól fogva beléjük ivódott vallási szokásokat, énekeket a kántori képezésük megszerzése után is, az iskolában tanult munkamódszerek és elvárások ellenére, valamilyen szinten megőrizték, ápolták és továbbadták. Annyi bizonyos, hogy ha nincsenek helyi kántorok,

előénekesek vagy önjelölt vallási vezetők, a lakosság lelki gondozása helyben lakó lelkészek hiányában már évtizedekkel ezelőtt hanyatlásnak indult volna, s Kónya Sándor hagyományos vallásos népénekekkel foglalkozó köteteit nem tarthatná ma kezében az olvasó.

IRODALOM

- DÖMÖTÖR Tekla (szerk.) 1990. *Magyar néprajz VII.* Népszokás, néphit, népi vallásosság. Akadémiai Kiadó, Budapest
- JUNG Károly 2001. *A Pannóniai Énektől a Mária-lányokig.* Magyar és egybevető folklorisztikai tanulmányok. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- KÓNYA Sándor 2004. *Harmatozzatok egek!* Népünk vallásos énekei Észak-Bánságban. Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta
- KÓNYA Sándor 2014. *Nézzünk égre!* Írások a vajdasági népénekekről. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- SILLING István 2002. *Vallási néphagyomány.* Írások a vajdasági népi vallásosság köréből. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- VARGYAS Lajos (szerk.) 1988. *Magyar néprajz V.* Magyar népköltészet. Akadémiai Kiadó, Budapest
- VOIGT Vilmos 2004. *A vallási élmény története.* Bevezetés a vallástudományba. Timp Kiadó, Budapest